

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Кантемирова А.Т.,

студентка 4-го курсу

Одеської національної музичної академії ім. А.В.Нежданової

ЕТНОГЕНЕЗ У ВИЗНАЧЕННІ КУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ МОЛДОВИ

Завдання наукового дослідження — систематизація матеріалів з історії Молдови в ракурсі специфіки розвитку в ній традицій Православ'я і його аристократичної підтримки, із виходом на музичне взаємопроникнення виразності молдовсько-румунського леутарського і кобзарського мистецтва в Україні.

Методологія та наукові підходи - культурологічний, міждисциплінарний, системний і компаративний підхід, зафіксований в працях А.Лосева і співзвучний музикознавчій стилічній компаративістиці праць Б. Асаф'єва та його послідовників в Україні.

Висновки дослідницької наукової роботи. Історичні дані, що фіксують складення романонової молдавської нації з православно-візантійського кореня, ведуть до усвідомлення ґрунтовності шанування Православ'я і вченості в аристократичних родах Молдавії і пов'язаних з нею творчих особистостей рівня родини Кантемирів. Релігійно-мистецька витонченість учня Ф.Шопена К.Мікулі, народженого в Буковині, спадкоємна до носіїв лицарського Служіння бандуристів-кобзарів України, що берегли запевіти провізантійського князівства Древнього Київя.

Рамки дослідження— XVIII – XIX ст.

Практична цінність дослідження визначена можливістю розширення матеріалів з історії культури відповідних курсів середніх і вищих навчальних закладів.

Ключові слова: етногенез, молдавська нація, аристократія, культурний феномен.

Проблема національної культури в сьогоденні стоїть надзвичайно гостро, оскільки ідея космополітизму-інтернаціоналізму виявилася утопією ХХ століття, представляючи характерні явища минулого віку у вигляді «емансипації від національного», як це маємо у І.Стравінського 1920-х – 1930-х років та ін. ХХІ століття ознаменоване увагою до окремих національно-етнічних тенденцій у контексті глобальних взаємодій-перехресть всесвітньої комунікаційної мережі. В даному випадку привертаємо увагу до молдавського національного феномену, до нації, яка за територіальними, релігійно-віросповідальними і подієво-історичними умовами складає безпосередню співвіднесеність з українством.

Молдавська національна специфіка розробляється у працях, присвячених історії слов'янства і пограничних з цим ареалом народів, у тому числі у Ю.Петухова [9], у книгах, що освіщають шляхи ствердження Православ'я [1;5;7] а також у дисертації О. Мироненко [8], Г.Завгородньої [4] та ін. У дослідженнях 2010-х років підкреслюється особливість, унікальність молдавського феномена та одночасно його спорідненість із румуно-дакським і слов'янським світами. Перше з них (спорідненість з румуно-дакським ареалом) за ідеологічними і політичними причинами в межах колишнього Радянського Союзу не обговорювалося, в сьогоденній Молдові очевидним болісним моментом в її політичному житті виступає «румунцентризм» і т.п. Але всі ті показники етнічно-національної специфіки не розглядалися в ракурсі лідерства релігійно-аристократичних ліній культури Молдавії-Валахії в ареалі Півдня і Сходу Європи, вважаючи на величній внесок у буття

Православ'я нащадків Молдовських господарів Петра Могили, Димитрія Кантемира і синів-онуків останнього в Росії, що й стало причиною збереження саме у Молдові традицій вченого православного чернецтва у пору винищення його на час царювання Катерини II.

Причиною обраної теми є культурне буття сьогоднішньої України, для якої прикордоння з Молдовою утворює реальність територіального буття і культурно-етнічної взаємодії. І це заповів ще Т. Шевченко знаменною фразою із «Гайдамаків»: «А щоб то з його за кобзар був, якби не волох!..» [11, с. 80]. Культура Молдови традиційно усвідомлювалася в багатстві і своєрідності фольклору, але минаючи високе, міжнародного значення релігійного і науково-творчого просвітництва нащадків монархів Молдови.

Мета даного дослідження – систематизація матеріалів з історії Молдови в ракурсі специфіки розвитку в ній традицій Православ'я і його аристократичної підтримки, із виходом на музичне взаємопроникнення виразності молдовсько-румунського леутарського і кобзарського мистецтва в Україні.

На даний момент мало кому відомо ім'я Паісія Величковського (1722-1794) в контексті драматичних обставин буття православної вченості у другій половині ХVІІІ століття. Адже у вищезазначений період, як вже було відмічено, з приходом до влади Катерини II піднялася така хвиля гоніння на Православ'я, що перевершила усі жорсткості Петра І. І.Концевич, представник білоеміграції, монархіст, але щирий захисник православних традицій так характеризує ситуацію, що склалася:

«Петро І ретельно вивчив церковне керування в протестантських країнах і ввів його

в себе за зразком скандинавських держав... Особливо різкі міри проти монастирів. Петро I іменує їх 'гангреною держави', а ченців уважає дармоїдами й крутіями, ченцям не дозволяється мати в келіях папір і пір'я..... За указами Петра I, спрямованими проти монастирів, впливають укази Анни Іоаннівни й особливо указ Катерини 1764 року. Цей рік є чорним роком для чернецтва... монастирі збезлюділи...» [6, с. 200–201].

Проти цього безбожництва Катерини II піднялися запорожці – освічені, музично-навчені й готові до Подвигу заради Батьківщини й Віри: то була Гайдамаччина 1766-1767 гт., оспівана 27-літнім Т. Шевченко, уродженим Грушевським, вихований запорожцем-дідом. Запорізька Січ - православне лицарство – підтримала повстання Пугачова проти спустошувачки православних монастирів Катерини Великої. І запорожці, на відміну від донських козаків, не видавали своїх вождів, прийняли мучеництво за Віру – хто служінням на Кавказі (кубанці), а хто відходом за Дунай («запорожці за Дунаєм»).

В цих неможливих для існування православного старцтва умовах в Росії й Україні феномен Паїсія Величковського, носія традицій вченого чернецтва і пов'язаного з Києво-Печерською лаврою в Україні, зміг утриматися лише в ареалі молдово-румунського Православ'я. Саме він з віддаленості молдово-румунського перебування відродив старцтво на Русі і вчене чернецтво. Не можна правильно уявити собі духовний стан руського чернецтва і російського народу у ХУІІІ і ХІХ століттях, не враховуючи духовного впливу старця Паїсія та його учнів. Цей вплив поширився більш ніж у 100 оселях 35 єпархій російської Церкви, за посередництва більше 200 учнів старця та їх наступників [5, с. 67-81].

Під його впливом змінився вигляд руського чернецтва: зросло значення внутрішнього духовного подвигу, про характер якого можна судити за старцтвом Оптиної Пустощі і по зображенню його в російській літературі («Брати Карамазови» Ф. Достоевського). Славнозвісні російські письменники (Ф. Достоевський, Л. Толстой, В. С. Соловйов, К. Н. Леонтьєв та ін.) і зобов'язаний Україні своїм входженням у світову літературу М. Гоголь, - помітили цей духовний рух у російському чернецтві, вивчали його і відчували на собі його вплив.

І не забуваймо, що феномен Паїсія Величковського визначився наявністю в Молдавії-Румунії умов збереження вченого чернецтва і православної вченості в цілому, заповіданих величною діяльністю у Києві Петра Могили, нащадка царського роду, який пройшов курс навчання у Галіканській Франції і вніс європейський масштаб

реформованого Православ'я в буття Руської, Східної і Західної (Української) церкви, що зберегло свою вірність Нероздільній церкві і відмежувалося від Реформації Протестантизму.

Усвідомлення вказаного становища у Молдові неможливе без розуміння етногенезу нації, романомовна специфіка якої й послідовне дотримання Православної віри складає певне виняткове явище у культурному розподілі Європи.

З першого мільйона років і по перше тисячоліття до н.е. перериваються відомості про те, що відбувалося на берегах Дністра. Ми тільки пам'ятаємо, що в територіальній співвіднесеності з Подністров'ям у Малій Азії, в контакті зі слов'яно-скіфами, вишикувалася культура Трої, зруйнована ахейцями-греками в ХІІІ столітті до н.е. Латиняни, населення Трої, розсіялася, і, можливо, тікаючи за межі грецької колонізації, оселялося у своїх колишніх союзників скіфів- слов'ян, або складала племінні союзи, як за часів сарматського князя Гатала, що у 179 р. до н.е., проганяючи царських скіфів зі своєї території та змусивши їх осісти у сучасній Добруджі [3], тим відновив контактність скіфів і латинян.

Повертаючись до подій падіння Трої, підкреслимо, що, за легендою, основна місія Енея та його дружини, які втекли з приреченою Трої, стало заснування Риму. І останнє здійснене в контакті з венедами [10, с. 51-56], західними слов'янами, які проживали на Апеннінах і дали своє ім'я Венеції.

Тим самим від доби палеоліту населення визначилося, через слов'ян і скіфів (протоіранців), у контактах з латинянами, які могли культурно підготувати наступні взаємодії з культурою Великого Риму перших століть до і після нашої ери.

І-ІІІ століття н. е. у Придністров'ї посилюється Римський вплив. У І ст. до н. е. очевидно посилюється римська експансія в Нижньому Подунав'ї: римляни створюють провінцію Нижня Мезія (сучасні території північної Болгарії та румунської Добруджі). У 57 році н. е. вони вводять свій гарнізон у Тіру (що на території сучасної Одеської області, Україна). На півдні Дністровсько-Прутського межиріччя стояли І Італійський і V Македонський легіони. Деякі дослідники вважають південний Троянів вал, що перетинає межиріччя із заходу на схід, спорудженим римлянами – для боротьби з вторгненнями кочівниками. Однак дані, отримані в результаті розкопок, це не підтверджують [3].

Територія Придністров'я усвідомлюється, за римськими джерелами, як заселена гетто-даками, представниками фракійської культур-

ної лінії, прославленої достоїнствами царя, героя і співака Орфея, визнаного у Стародавній Греції в якості учасника походу Аргонавтів. З розповсюдженням Християнства склалася традиція ідентифікації Орфея і Христа [2;7, с. 172], в якій пастирська лагідність і єдинобожжя ріднили античного героя-фракійця і Сина Божого. Римська експансія прискорила формування у гето-даків ранніх політичних утворень. Так, у I ст. до н. е. відоме об'єднання гето-дакійських племен під керівництвом Бурєбісти, яке, однак, незабаром розпалося. Потім центр політичних утворень гето-даків пересунувся в регіон Карпат, де в I ст. до н. е. виникають ранні форми держави[3].

Християнізація Придністров'я визначилася діяльністю Апостола Андрія, що ще за часів правління імператорів-язичників визначило інтенсивне прийняття Християнства, за рахунок впливу греків-колоністів (у перші століття громадян Риму), що вшановували культ Орфея. Латинізований прослов'янський культурний комплекс населення Придністров'я виявився активно втягнутим у візантійський релігійно-культурний ареал, емблематизований участю Феофіла Томіського на Першому Вселенському соборі в Нікеї (325 р.) [2].

Після двох запеклих воєн (101-102 і 105-106) римський імператор Траян захопив частину земель гето-даків і утворив провінцію Дакія. Вона була заселена римськими і романізованими колоністами. Влада проводила політику романізації гето-даків. І все це відбувалося (II-III ст. н.е.) на тлі запеклої боротьби римської влади із

поширюванням Християнства, представників общин яких, якщо не страчували, то виселяли на окраїни Імперії, у тому числі у Дакію і Придністров'я. З останніми органічно контактувало населення цих римських провінцій, закладаючи міцні християнські засади провізантійського типу в культурні орієнтири Подністров'я. Історичні перипетії зазначених демографічних і культурно-історичних подій автор втілює у віршах:

Средь неразгаданных земель,
Что красотой своей пленили,
Остался след минувших дней,
И вклад его мы не забыли .

До нашей эры на Днестре,
Байраки Мошгоры осели,
И быт их Римляне вполне
Своим мечем разворошили.
И в Православьи утвердившись,
Романский ген проник в тот край,
Взял отпечаток грозно-сильный
Потомков Трои, латинян.

Отже, заселення території Молдови, зазначеної, стоянками палеоліту, етнічно промальовується до першого тисячоліття до н.е., коли пересування скіфів, слов'ян, гето-даків щедро напластовуються на культурні шари античного світу різнонаціональних і різноетнічних проявів. Також особливо слід виділити історичну вірогідність (на рівнях гіпотези) проникнення троянського (або його залишків) населення після розгрому Трої в землі Подністров'я; саме ця історична ситуація може пояснити латинську основу населення майбутньої Молдови і стійку орієнтацію на Грецію-Візантію, а не на Італію-Рим на початку Нової ери.

Список використаних джерел:

1. Бусева-Давидова І. Мистецтво Візантійського світу. *Енциклопедія для дітей*. І. Бусева-Давидова. - Москва: Аванта, 1997. С. - 170-219.
2. Виникнення Християнства в Молдові. [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу: http://www.vedomosti.md/news/Vozniknovenie_Hristianstva_V_Moldove
3. Даки - предки румун. [Інтернет-ресурс]. – режим доступу: <http://www.exkursiaromania.ro>
4. Завгородня Г. Драматургічна роль полєсполучень в сучасній музиці: (На матеріалі симфоній А. Анегера) / Г. Завгородня. - Кишинів: Штиинца, 1983. - 87 с.
5. Історія руської Святості . - Москва: Молода гвардія, 2001. – 544 с.
6. Концевич І. Наживання Духа Святого в шляхах Давньої Русі/І. Концевич. - Москва, 1993. - 230 с.
7. Ляшевський С. Історія Християнства в Землі Руської з I по XI століття / С.Ляшевський. - Москва: ФАИР-ПРЕСС, 2002. – 320 с.
8. Міроненко О. Композиторська діяльність у Республіці Молдові на рубежі XX – XXI століть / Міроненко О. - Кишинів, 2016. - 55 с.
9. Петухов Ю. Таємниці древніх русичів./Ю.Петухов.- Москва : Вече, 2008. – 416 с.
10. Фадєєва Т. Крим у сакральному просторі./Т.Фадєєва. *Історія, символи, легенди*. - Сімферопіль: "Бизнес-Информ", 2002.- 303 с.
11. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. Київ: Дніпро, 1982. 647 с.

Кантемирова А. Т.

ЭТНОГЕНЕЗ В ОПРЕДЕЛЕНИИ КУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНА МОЛДОВЫ

Задача научного исследования – систематизация материалов по истории Молдовы в ракурсе специфики развития в ней традиций Православия и его аристократической поддержки, с выходом на музыкальное взаимопроникновение выразительности молдавско-румынского лэутарского и кобзарского искусства в Украине.

Методология и научные подходы – культурологический, междисциплинарный, системный и компаративный подход, зафиксированный в трудах А. Лосева и созвучный музыкаловедческому стилистическому компаративизму трудов Б. Асафьева и его последователей в Украине.

Выводы исследовательской научной работы. Исторические данные, фиксирующие становление романоязычной молдавской нации из православно-византийского корня, ведут к осознанию основательности почитания Православия и учености в аристократических родах Молдавии и связанных с ней творческих личностей уровня семьи Кантемиров. Религиозно-художественная утонченность ученика Ф. Шопена К. Микули, родившегося в Буковине, наследственная к носителям рыцарского Служения бандуристов-кобзарей Украины, что берегли заветы предков Древнего Киева.

Рамки исследования – XVIII, XIX ст.

Практическая ценность исследования определена возможностью расширения материалов по истории культуры в соответствующих курсах средних и высших учебных заведений.

Ключевые слова: этногенез, молдавская нация, аристократия, культурный феномен.

Kantemirova A.

ETHNOGENESIS IN THE DEFINITION OF THE CULTURAL PHENOMENON OF MOLDOVA

Summary. *The task of scientific research* is the tracing of historical materials on the history of Moldova and the development of Orthodoxy traditions in it with the access to musical interpenetration of the means of leautars and kobza-players in Ukraine.

Methodology and scientific approaches - cultural, interdisciplinary, systemic and comparative approach, recorded in the works of A. Losev and consonant with the musicological style of the work of B. Asafiev and his followers in Ukraine.

Conclusions of research work. The historical data that record the formation of the Romanian-speaking Moldovan nation from the Orthodox-Byzantine roots lead to an awareness of the solidity of veneration of Orthodoxy and scholarship in the aristocratic families of Moldavia and the associated creative personalities of the Kantemir family. The religious and artistic sophistication of the pupil F. Chopin K. Mikuli, born in Bukovina, hereditary to the bearers of knightly service of Ukrainian bandura-players, that they cherished the wills of the primate of Ancient Kyiv.

The framework of the study is XVIII, XIX century.

The practical value of the study is determined by the possibility of expanding materials on the history of culture in the relevant courses of secondary and higher educational institutions.

Key words: ethno genesis, Moldovan nation, aristocracy, cultural phenomenon.